Bogumiła Celer
PBP Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego w Kaliszu
b.celer@interia.pl

Wystawy wirtualne jako nowe narzędzie działalności kulturalnej i edukacyjnej bibliotek pedagogicznych

Słowa kluczowe: wystawy wirtualne, promocja, biblioteki pedagogiczne
Abstrakt: Wystawy wirtualne są powszechnym elementem witryn internetowych bibliotek zagranicznych. Również wiele bibliotek krajowych już od kilku lat uatrakcyjnia swoje strony www wystawami online. Wśród nich czołowe miejsce zajmują biblioteki uniwersyteckie oraz większe biblioteki publiczne. Tworzenie wystaw w cyberprzestrzeni sprzyja kreowaniu nowoczesnego wizerunku biblioteki, staje się narzędziem przyciągającym nowych użytkowników, popularyzującym zbiory biblioteki. Celem artykułu jest wstępne rozeznanie zakresu, w jakim wykorzystywane są wirtualne wystawy w działalności edukacyjnej i kulturalnej bibliotek pedagogicznych.

Keywords: virtual exhibitions, promotion, pedagogical libraries
Abstract: Virtual exhibitions are a common element of the websites of foreign libraries. Also, many national libraries for several years make their website more attractive by displaing exhibitions on line. Among them a special place is taken by university libraries and larger public libraries. Creating exhibitions in cyberspace favors the creation of a modern image of the library, it becomes a tool for attracting new users and popularizing the library collections. The aim of this paper is a first indication of the extent to which virtual exhibitions are used in educational activities and cultural pedagogical libraries.

Jednym z podstawowych zadań bibliotek pedagogicznych jest wspieranie procesów oświatowych, podejmowanie działań edukacyjnych, w tym również kulturalnych skierowanych przede wszystkim do „kształcących się i doskonalących nauczycieli, studentów przygotowujących się do zawodu pedagoga, uczniów oraz innych użytkowników zainteresowanych zbiorami" [2, s. 1]. Wypełniając powyższą misję, biblioteki wykorzystują różne narzędzia, zarówno tradycyjne jak i internetowe. Wśród narzędzi tradycyjnych wymienić należy między innymi lekcje biblioteczne, warsztaty, szkolenia, konferencje, wystawy i spotkania autorskie. Warto w tym miejscu zauważyć, iż z przeprowadzonych w 2009 r., przez Serwis Elektroniczna Biblioteka Pedagogiczna, badań ankietowych wynika, że wśród badanych form edukacyjnych realizowanych

przez biblioteki największym zainteresowaniem cieszą się lekcje biblioteczne. Drugą co do popularności formą są wystawy, które realizowały wszystkie biorące udział w ankiecie biblioteki pedagogiczne. Były to zarówno duże wystawy tematyczne, jak i mniejsze ekspozycje promujące placówki i ich zbiory [15]. Wystawy edukacyjne cieszą się więc dużym zainteresowaniem, są ważnym środkiem upowszechniania informacji, stają się przyczynkiem do spotkań i rozmów osób reprezentujących różne środowiska.

Biblioteki pedagogiczne w dobie cyfrowej rewolucji stopniowo rozwijają swoją obecność również w przestrzeni wirtualnej[6]. Aby aktywnie wspierać procesy edukacyjne poszukują i wdrażają nowe, atrakcyjne formy pracy. Chcąc świadomie funkcjonować w społeczeństwie wiedzy zmieniają swój wizerunek, tworzą własne strony internetowe, udostępniają elektroniczne katalogi, kursy e-learningowe, prowadzą blogi[7] czy też profile na portalach społecznościowych[8].

W artykule szczególną uwagę zwrócono na aspekt funkcjonowania wirtualnych wystaw, które stają się powszechnym elementem wielu bibliotecznych witryn internetowych, sprzyjając kreowaniu nowoczesnego wizerunku bibliotek. Autorka postanowiła dokonać wstępnego rozeznania zakresu, w jakim wykorzystywane są wirtualne wystawy w działalności edukacyjnej i kulturalnej bibliotek pedagogicznych.

Zagadnienie wirtualnych wystaw w polskiej literaturze bibliologicznej nie doczekało się jeszcze szerokiego ujęcia. Lukę tę częściowo wypełnia kilka opracowań [14; 16; 20], w których podjęta została m.in. próba zdefiniowania zjawiska. Ponadto poruszone zostały takie kwestie jak: typologia wystaw ze względu na tematykę, cechy formalne wystaw, estetyka, aspekty techniczne. Pomimo wzrostu zainteresowania bibliotek prezentacją wystaw w cyberprzestrzeni termin „wystawy wirtualnej" nie został niestety wprowadzony do niedawno wydanego *Podręcznego Słownika Bibliotekarza* [3]. W literaturze obcojęzycznej uwagę zwraca kilka publikacji samoistnych [np. 9] i artykułów anglojęzycznych [np. 5; 10] zamieszczanych na łamach czasopism naukowych i fachowych. Wspomniane materiały źródłowe zawierają często przegląd wystaw online oraz ocenę ich rzeczywistych zalet i wad. Z kolei z literatury francuskojęzycznej interesujący może okazać się, szczególnie dla bibliotekarzy, tekst France Gautier'a [6] poświęcony metodologii tworzenia wirtualnych wystaw w bibliotece.

Znaczenie ekspozycji w cyberprzestrzeni jest coraz bardziej doceniane. W krajach Unii Europejskiej już od kilku lat zauważalny jest dynamiczny wzrost wykorzystania

---

[6] Temat bibliotek pedagogicznych w społeczeństwie informacyjnym podjęła m.in. Dagmara Roszkowska w pracy *Internauta jako użytkownik informacji w bibliotece pedagogicznej* [18]. Szersze rozważania nad samym funkcjonowaniem witryn polskich bibliotek pedagogicznych można odnaleźć w pracy Aagaty Walczak-Niewiadomskiej *Bazy i systemy edukacyjne polskich bibliotek pedagogicznych: nowa forma usług bibliotecznych* [19].

[7] Swoje blogi posiadają m.in.: Biblioteka Pedagogiczna w Sulęcinie, Biblioteka Pedagogiczna w Dąbrowie Górniczej oraz Biblioteka Pedagogiczna w Przasnyszu.

[8] Zagadnienie wykorzystania mediów społecznościowych przez biblioteki pedagogiczne omówiła Bogumiła Celer w referacie pt. *Wpływ portali społecznościowych na kreowanie nowoczesnego wizerunku bibliotek pedagogicznych* podczas konferencji: *Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej. Funkcje i wyzwania w XXI wieku*, Kraków, 16-17 maja 2011.

wirtualnych wystaw przez różne instytucje kultury. Potwierdzeniem tych słów jest opracowanie w 2012 r., w ramach unijnego projektu „E-infrastruktura i cyfrowe dziedzictwo kulturowe", studium przypadku, które dotyczyło wirtualnych wystaw. Efektem dokonanej analizy jest poradnik tworzenia wirtualnych ekspozycji adresowany do kustoszy, historyków sztuki, archiwistów i bibliotekarzy [7].

Pojęcie „wystawy wirtualnej" na polskim gruncie bibliotekoznawczym nie jest do końca sprecyzowane, a jej definiowanie jest utrudnione ze względu na gwałtowne zmiany technologiczne[9]. Zaznaczyć należy, iż często zamiennie używa się także sformułowania „wystawa online"[10]. **Ekspozycją wirtualną** – jak pisze Agnieszka Wandel – można nazwać „prezentację w Internecie zdigitalizowanych dokumentów (głównie ikonograficznych) i towarzyszących im tekstów objaśniających, tworzoną przez instytucję w oparciu o własne zbiory. Funkcja bibliotecznych ekspozycji wirtualnych sprowadza się do udostępniania szerokiej publiczności rzadkich i cennych dóbr kultury dostępnych do tej pory tylko nielicznym w celach: dydaktycznych, pokazowych, informacyjnych i propagandowych" [20, s. 213].

Wystawy online bardzo często są odzwierciedleniem realnych wystaw odbywających się w bibliotekach, stanowiąc niejako ich przedłużenie. Należy jednak podkreślić, iż wystawy *sensu stricte* wirtualne zazwyczaj nie mają odpowiednika w świecie rzeczywistym i są projektowane wyłącznie w celu udostępnienia w Internecie. Twórcy wirtualnych wystaw wykorzystują najnowsze technologie informacyjne, na które składa się cały wachlarz wizualnych i audiowizualnych środków takich jak: obrazy, zdjęcia, grafika, video clipy, pliki dźwiękowe oraz dokumenty zdigitalizowane. Stosowane są różne formy prezentacji obiektów od dwuwymiarowych po bardziej zaawansowane formy w postaci modeli przestrzennych.

Zamieszczanie wystaw wirtualnych na stronach internetowych bibliotek przynosi wiele korzyści, wśród których wymienić należy:

- dotarcie do nieograniczonej liczby zwiedzających;
- nieograniczony czas ekspozycji;
- nieograniczona możliwość korzystania z jej zasobów;
- reklama ekspozycji tradycyjnej;
- poszerzenie i ugruntowanie wiadomości uzyskanych podczas zwiedzania wystawy tradycyjnej;
- możliwość zaprezentowania wystawy osobom, które nie mogą zwiedzić ekspozycji tradycyjnej (np. osoby niepełnosprawne, osoby mieszkające w innym rejonie)[11].

---

[9] Por. próbę zdefiniowania innych nowych mediów np. blogów przez Emanuela Kulczyckiego [13].

[10] W języku potocznym wystawy wirtualne określane są również mianem ekspozycji internetowych.

[11] Charakterystykę zalet tworzenia wirtualnych wystaw przyjmuję za: Małgorzatą Musiał, Sabiną Olszyk i Ewą Szaflarską [17].

Polskie biblioteczne wystawy wirtualne są rozproszone tzn. nie posiadają jednej platformy, która ułatwiałaby ich wyszukiwanie i przeglądanie[12]. Warto zauważyć, iż ciekawym rozwiązaniem w tym zakresie jest serwis o zasięgu międzynarodowym i wielojęzycznym Library and Archival Exhibitions on the Web[13]. Platforma prowadzona jest przez Smithsonian Institution Libraries w Waszyngtonie, zawiera bazę dostępnych online wystaw utworzonych zwłaszcza przez instytucje niekomercyjne, jak biblioteki czy archiwa. Z polskich instytucji swoje wystawy zamieściły w tym serwisie Biblioteka Główna Akademii Górniczo-Hutniczej (5 wystaw), Biblioteka Jagiellońska (2 wystawy) i Biblioteka Narodowa (1 wystawę).

Podstawą do przeprowadzenia przez autorkę wstępnej analizy wykorzystania wirtualnych wystaw w działalności polskich bibliotek pedagogicznych była lista dostępnych witryn internetowych tego typu bibliotek umieszczona na stronie EBIB w zakładce „Biblioteki"[14]. Z przeglądu stron internetowych wynika, iż inicjatywy tworzenia wystaw wirtualnych, wprawdzie nieśmiało, ale są podejmowane także w bibliotekach pedagogicznych. Na stronach internetowych omawianych bibliotek odnaleźć można często dokumentację z wystaw realnych zaprezentowanych w budynkach bibliotek, nie można jednak nazwać ich wystawami wirtualnymi w ścisłym tego słowa znaczeniu. Charakteryzują się one niewielką ilością pokazywanego materiału oraz mało atrakcyjną szatą graficzną. Większość z nich stanowi skrócone wersje wystaw tradycyjnych. Podkreślić jednak należy, iż w ten sposób wpisują się niejako w kulturę konwergencji czyli nieustannego przenikania się starych i nowych mediów.

Rzadko zdarza się, aby informacje o dostępnych wystawach bibliotecznych zamieszczane były w odrębnej podstronie nazwanej np. „Wystawy". Zazwyczaj informacja taka znajduje się w „Aktualnościach" lub „Galerii". Utrudnia to znacznie szybki dostęp do ekspozycji. Odrębną zakładkę poświęconą wystawom utworzyło na swoich stronach zaledwie kilka bibliotek pedagogicznych[15]. W większości są to skromne ekspozycje, składające się zazwyczaj z krótkiego tekstu i kilku lub kilkunastu fotografii. Na ich tle wyróżnia się Warmińsko--Mazurska Biblioteka Pedagogiczna w Olsztynie, która utworzyła podstronę „Galeria Bakałarz"[16]. W tzw. *Bakałarzu* prezentowane są przede wszystkim osiągnięcia artystyczne nauczycieli, ich pozazawodowe pasje i zainteresowania.

---

[12] Inicjatywa utworzenia zakładki na stronie internetowej SBP pt. „Wystawy", która umożliwiałby bibliotekom zamieszczanie linków do własnych wystaw została zasygnalizowana podczas konferencji *Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej. Funkcje i wyzwania w XXI wieku*, Kraków, 16-17 maja 2011. Niestety do tej pory nie doczekaliśmy się realizacji pomysłu.

[13] http://www.sil.si.edu/SILPublications/Online-Exhibitions. Stan z dnia 28.01.2013.

[14] http://www.ebib.info/baza-bibliotek. Stan z dnia 17.01.2013.

[15] M.in. Biblioteka Pedagogiczna Kujawsko-Pomorskiego Centrum Edukacji Nauczycieli we Włocławku, Biblioteka Pedagogiczna w Białej Podlaskiej, Biblioteka Pedagogiczna w Głogowie, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Gdańskiej Macierzy Szkolnej w Gdańsku, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Rybniku, PBP Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego w Kaliszu, Warmińsko-Mazurska Biblioteka Pedagogiczna w Olsztynie.

[16] Galeria Bakałarz istnieje już 20 lat. Jej założycielem i wieloletnim kustoszem był Zbigniew Ślesiński – kreator oraz spiritus movens artystycznej bakałarskiej działalności.

Swoje prace wystawiają także znani twórcy, nie zawsze związani ze środowiskiem oświatowym. Ponadto wystawiany jest dorobek szkół lub innych placówek oświatowych, które mogą poszczycić się znaczącymi osiągnięciami wychowanków i nauczycieli. Od momentu powstania galerii zamieszczono w niej około 150 wystaw tradycyjnych, spośród których większość to ekspozycje indywidualne (malarstwo, rzeźba, haft, tkactwo, grafika, fotografia). W internetowej *Galerii Bakałarz* prezentowane są ekspozycje podzielone na trzy kategorie: wystawy artystyczne, wystawy twórczych szkół i wystawy edukacyjne. Trudno jednak nazwać je wystawami *stricte* wirtualnymi, gdyż z reguły zawierają jedynie krótki opis ekspozycji i fotorelacje. Szczególnie ciekawe ze względu na tematykę, sposób prezentacji oraz aspekty estetyczne są wystawy edukacyjne dostępne w *Bakałarzu*. Kilka z nich utworzono formie plików PowerPoint i zamieszczono na stronie Biblioteki za pomocą serwisu Slideshare[17].

Rysunek 1. Przykładowe wirtualne wystawy z *Galerii Bakałarz* Warmińsko-Mazurskiej Biblioteki Pedagogicznej w Olsztynie

Źródło: http://www.wmbp.olsztyn.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=154%3Awysedu&catid=30&Itemid=204.

Obszerniejszą wirtualną dokumentację wystaw tradycyjnych prowadzą dwie kolejne biblioteki, mianowicie Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Gdańskiej Macierzy Szkolnej w Gdańsku oraz Biblioteka Pedagogiczna Kujawsko-Pomorskiego Centrum Edukacji Nauczycieli we Włocławku. Gdańska książnica rejestruje wirtualnie wystawy z lat 2004-2013, często wykorzystując do prezentacji fotografii Web Album Generator, czyli bezpłatny program do generowania internetowych albumów ze zdjęciami. Natomiast biblioteka we Włocławku zamieściła na domowej witrynie

[17] Slideshare jest serwisem społecznościowym zawierającym prezentacje multimedialne. Mogą one występować w formie plików PowerPoint, PDF lub OpenOffice.

w podstronie „Wystawy” wykaz 34 ekspozycji. Zazwyczaj jednak po kliknięciu na aktywny link wystawy otwiera się jedynie okno zawierające tytułową planszę lub kilka fotografii gablot czy też eksponatów. Wyjątkiem są wystawy utworzone za pomocą programu Acrobat Reader, tj.: *Jak pomóc dziecku z dysleksją?* – wystawa zorganizowana w ramach Europejskiego Tygodnia Świadomości Dysleksji; *Nowości z zakresu problematyki współczesnej młodzieży; Janusz Korczak, pisarz, lekarz, wychowawca, myśliciel – wielki przyjaciel dzieci. Ze zbiorów Biblioteki Pedagogicznej KPCEN we Włocławku; Wystawa prac uczestników pleneru malarskiego w Leśnictwie Lipiny; Wystawa z okazji Roku Historii Najnowszej*.

Na uwagę zasługuje także prezentacja multimedialna zamieszczona na stronie Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Zielonej Górze zatytułowana *Cymelia PBW.* Ekspozycja spełnia wymogi wirtualnej wystawy, podane we wcześniej cytowanej definicji A. Wandel, czyli zawiera zeskanowane okładki lub fragmenty cennych książek i towarzyszący im tekst objaśniający. Prezentuje ciekawy i bogaty zbiór cennych książek z XVIII i XIX oraz początku XX w. Zabytkowe księgi stanowią wartościowy księgozbiór, który – jak czytamy w tekście wprowadzającym do obejrzenia prezentacji – „służy czytelnikom, umożliwiając im poznanie dziedzictwa europejskiego, narodowego i regionalnego”.

Rysunek 2. Prezentacja wirtualna *Cymelia PBW* w Zielonej Górze

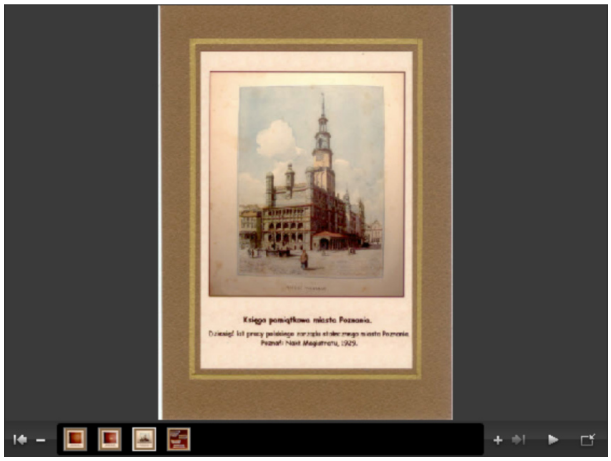

Źródło: http://www.pbw.zgora.pl/pbw/page87.html.

Analizując obecność wystaw wirtualnych w bibliotekach pedagogicznych nie można pominąć ekspozycji dostępnych na witrynie Książnicy Pedagogicznej im. A. Parczewskiego w Kaliszu. Internetowe wystawy kaliskiej biblioteki zbudowane zostały za pomocą platformy Wix [19], pozwalającej każdemu (bez posiadania wiedzy na temat programowania lub grafiki komputerowej) stworzyć witryny HTML5 i Flash za pomocą

łatwych w edycji szablonów i prostego edytora typu drag&drop[18]. Biblioteka utworzyła na swojej stronie dział „Wystawy”, w którym czytelnik ma dostęp do 8 prezentacji. Każda z nich zawiera menu i kilka podstron. Wystawy odznaczają się ciekawą szatą graficzną i przejrzystością. Większość stanowi odzwierciedlenie ekspozycji, które realnie odbyły się w Bibliotece. Jedynie wystawa *Zbiory Specjalne Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu* została zaprojektowana wyłącznie w celu udostępnienia w Internecie. Z reguły opatrzone są krótkim komunikatem tekstowym obejmującym tytuł, miejsce, czas trwania ekspozycji i wyjaśnienie idei całej wystawy. Natomiast obszerny tekst uzupełniony fotografiami zawiera jubileuszowa wystawa *60 lat Biblioteki Pedagogicznej w Kaliszu 1949-2009*.

Rysunek 3. Przykładowe wirtualne wystawy Książnicy Pedagogicznej im. A. Parczewskiego w Kaliszu

Źródło: http://bhana9.wix.com/kalisz-teatralny; http://bhana9.wix.com/jubileusz-kp.

[18] Przeciągnij i upuść (ang. *drag and drop*) to jedno z udogodnień oferowanych przez menedżery okien graficznych interfejsów użytkownika. Polega ono na umożliwieniu użytkownikowi wykonywania określonych operacji na dwóch różnych obiektach za pomocą pojedynczego ruchu myszą komputerową. Zob. http://pl.wikipedia.org/wiki/Przeci%C4%85gnij_i_upu%C5%9B%C4%87. Stan z dnia 19.01.2013.

Wystawą *sensu stricte* wirtualną, spełniającą wymogi wcześniej przywołanej definicji jest ekspozycja *Z mediami przez wieki* zamieszczona na stronie Biblioteki Pedagogicznej Centrum Edukacji Nauczycieli w Białymstoku. Powstała jako uzupełnienie ekspozycji tradycyjnej należącej do cyklu działań edukacyjnych wspierających realizację edukacji czytelniczej i medialnej. Przedstawiała najważniejsze wydarzenia w historii mediów – pisma, książki, prasy, dźwięku, radia, telewizji, komputera. Zwiedzanie wystawy tradycyjnej poprzedzały zajęcia biblioteczne uwzględniające poziom nauczania odbiorców. Powstały trzy scenariusze zajęć: *Od książki do Internetu* (dla szkół podstawowych), *Formy komunikatów medialnych* (dla gimnazjów) oraz *Tradycyjne i nowoczesne źródła informacji* (dla szkół ponadgimnazjalnych). Do każdego tematu bibliotekarze przygotowali prezentację multimedialną, która o nowe treści wzbogacała udostępnione na wystawie tradycyjnej materiały. Duże zainteresowanie lekcjami i wystawą skłoniło bibliotekarzy do kontynuacji działań w przestrzeni wirtualnej. Eksponaty zamieszczone na wystawie zostały sfotografowane, ponadto w Internecie wyszukano ciekawe dokumenty elektroniczne, opracowano krótkie teksty o historii mediów i przygotowano zestawienie bibliograficzne literatury dostępnej w zbiorach Biblioteki. Tak przygotowany materiał umieszczono na stronie internetowej tworząc ciekawą wystawę wirtualną [2]. Na uwagę zasługuje także realizacja techniczna wystawy, a zwłaszcza wykorzystanie hiperłączy ułatwiających nawigację. Wystawa może służyć nauczycielom bibliotekarzom jako pomoc metodyczna, do przeprowadzania zajęć o mediach.

Rysunek 4. Wystawa wirtualna *Z mediami przez wieki*
Biblioteki Pedagogicznej Centrum Edukacji Nauczycieli w Białymstoku

Źródło: http://biblioteka.bialystok.edu.pl/cms/?q=node/290.

Futurystyczni autorzy literatury i filmów przepowiadają, że prawdopodobnie „wirtualna rzeczywistość" stanie się istotniejsza dla ludzi niż rzeczywistość realna. Czy tak będzie czy nie, trudno dziś rozstrzygnąć. Niezaprzeczalny jest jednak fakt, że wystawiennictwo cybernetyczne nabiera coraz większego impetu [11]. „Nowe technologie – pisał Umberto Eco – są faktem i nie ma od tego odwrotu" [4, s. 538-539].

Z przeprowadzonej analizy wynika, iż biblioteki pedagogiczne nie wykorzystują w pełni narzędzia internetowego jakim jest wirtualna wystawa. Przywołane przykłady pokazują jednak, że w niedalekiej przyszłości wystawy online mogą stać się znaczącą alternatywą także dla tradycyjnych wystaw organizowanych w murach bibliotek pedagogicznych. Rozwiązanie problemu wydaje się nie być skomplikowane, wymaga jedynie większego zaangażowania bibliotekarzy, których umiejętności bardzo często wykraczają daleko poza te niezbędne w codziennej pracy [14, s. 310]. Wystawy wirtualne powinny zacząć funkcjonować w bibliotekach pedagogicznych na zasadzie pewnego eksperymentu, który z pewnością wpłynąłby na kreowanie pozytywnego wizerunku w społeczności internetowej, wzbogacenie oferty edukacyjnej skierowanej do różnych kategorii odbiorców-internautów i upowszechnienie w bibliotekach stosowania nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych. W świetle badań mówiących, że im więcej razy internauci odwiedzają daną stronę internetową, tym chętniej i częściej przychodzą do lokalu biblioteki w świecie rzeczywistym [8], unowocześnianie wirtualnych witryn staje się bardzo istotne. Strona internetowa, która może w wielu przypadkach stanowić pierwszą styczność użytkownika z biblioteką musi więc być kuszącą propozycją. Wystawy online są jednym z ciekawych pomysłów na uatrakcyjnienie bibliotecznych serwisów, zachęcających użytkowników do bezpośrednich odwiedzin. Niewątpliwe otwierają nową przestrzeń dla działalności edukacyjnej i kulturalnej bibliotek pedagogicznych.

Bibliografia

1. BORYCZKA Bożena. Wix – to całkiem proste! *Biblioteka w Szkole.* 2013, nr 2, s. 12-15. ISSN 0867-5600.
2. BUDROWSKA Wiesława. Działania edukacyjne w bibliotekach pedagogicznych. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2009, nr 6. Tryb dostępu: http://www.nowyebib.info/2009/106/a.php?budrowska. Stan z dnia 27.01.2013.
3. CZAPNIK Grzegorz, GRUSZKA Zbigniew, TADEUSIEWICZ Hanna (oprac.). *Podręczny słownik bibliotekarza*, Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2011. ISBN 978-83-61464-39-6.
4. ECO Umberto. Nowe środki masowego przekazu a przyszłość książki. In HOPFINGER Maryla (red.). *Nowe media w komunikacji społecznej w XX wieku.* Warszawa: Oficyna Naukowa, 2005, s. 537-544. ISBN 83-88164-89-9
5. FOO Schubert. Online Virtual Exhibitions: Concepts and Design Considerations. *DESIDOC Journal of Library and Information Technology* [Dokument elektroniczny]. 2008, t. 28, nr 4, s. 22-34. Tryb dostępu: http://publications.drdo.gov.in/gsdl/collect/dbit/index/assoc/HASH01e4.dir/dbit2804022.pdf. Stan z dnia 27.01.2013.
6. GAUTIER France. *Concevoir une exposition virtuelle en bibliothèque: enjeux et méthodologie* [Dokument elektroniczny] 2002. Tryb dostępu: http://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/document-667. Stan z dnia 27.01.2013.

7. *Handbook on virtual exhibitions and virtual performances version 1.0* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.digitalmeetsculture.net/article/handbook-on-virtual-exhibitions-and-virtual-performances. Stan z dnia 27.01.2013.
8. *InterConnections: The IMLS National Study on the Use of Libraries, Museums and the Internet* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://interconnectionsreport.org/reports/ConclusionsFullRptB.pdf. Stan z dnia 14.01.2013.
9. KALFATOVIC Martin R. *Creating a Winning Online Exhibition: A Guide for Libraries, Archives, and Museums.* Chicago-London: American Library Association, 2002. ISBN 0-8389-0817-9.
10. KHOON Leong Chee, RAMAIAH Chennupati K. An Overview of Online Exhibitions. *DESIDOC Journal of Library and Information Technology* [Dokument elektroniczny]. 2008, t. 28, nr 4, s. 7-21. Tryb dostępu: http://eprints.rclis.org/15116/1/101. Stan z dnia 27.01.2013.
11. KIERUS Włodek. *Internet jako nowa przestrzeń wystawiennicza* [Dokument elektroniczny]. Warszawa, 2004, s. 41. Tryb dostępu: http://www.korex.net.pl/artukuly_o_fotografii/kierus.pdf. Stan z dnia 14.01.2013.
12. KORZEŃ Agnieszka. Interaktywne narzędzia internetowe w promocji wizerunku bibliotek publicznych. *Zagadnienia Informacji Naukowej.* 2009, nr 1, s. 53-70. ISSN 0324-8194.
13. KULCZYCKI Emanuel. Blogi i serwisy naukowe. Komunikacja naukowa w kulturze konwergencji. In SÓJKOWSKA Iwona (red.) *Materiały konferencyjne EBIB nr 22* [Dokument elektroniczny]. Toruń: Stowarzyszenie EBIB, 2012, s. 1-24. Tryb dostępu: http://ekulczycki.pl/wp-content/uploads/2012/05/Blogi-i-serwisy-naukowe.pdf. Stan z dnia 27.01.2013.
14. LUBCZYŃSKA Aleksandra. *Wystawy wirtualne – nowoczesna forma prezentacji biblioteki i jej zbiorów*. In WROCŁAWSKA Maria, JERZYK Justyna (red.). *Stare i nowe w bibliotece: współpraca czy konkurencja: konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego: materiały konferencyjne*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2010, s. 301-310. ISBN 978-83-7525-413-6.
15. MIECZKOWSKA Elżbieta. *Edukacyjne funkcje bibliotek pedagogicznych: szanse i zagrożenia* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.ore.edu.pl/strona-ore/index.php?option=com_phocadownload&view=category&id=15%3Ainformacja-pedagogiczna&Itemid=1115&limitstart=20. Stan z dnia 27.01.2013.
16. MURZYNOWSKA Danuta, POTĘGA Joanna. Nie tylko biblioteka cyfrowa… – rzecz o bibliotecznych wystawach wirtualnych. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2006, nr 11, Tryb dostępu: http://www.ebib.info/2006/81/a.php?murzynowska_potega. Stan z dnia 25.01.2013.
17. MUSIAŁ Małgorzata, OLSZYK Sabina, SZAFLARSKA Ewa. *A wszystko zaczęło się od Einsteina…Wystawy wirtualne w Bibliotece Głównej AGH* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.ptin.org.pl/konferencje/9forum/repoz/musial_olszyk_szaflarska.pdf. Stan z dnia 27.01.2013.
18. ROSZKOWSKA Dagmara. Internauta jako użytkownik informacji w bibliotece pedagogicznej. In WAŃKA Danuta. (red.). *Biblioteki pedagogiczne wobec wyzwań współczesnej oświaty: materiały konferencji naukowej, Kalisz 11-12 maja 2006*. Kalisz: Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 2008, s. 107-116. ISBN 978-83-85638-80-6.

19. WALCZAK-NIEWIADOMSKA Agata. Bazy i systemy edukacyjne polskich bibliotek pedagogicznych: nowa forma usług bibliotecznych. In WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Elektroniczny wizerunek biblioteki*. Gdańsk: Wydawnictwo Ateneum – Szkoły Wyższej, 2008, s. 171-182. ISBN 978-83-61079-01-9.
20. WANDEL Agnieszka. Wystawy wirtualne – nowa forma popularyzacji książki i bibliotek (na przykładzie stron www bibliotek francuskich). In KOMZA Małgorzata (red.). *Oblicza kultury książki: prace i studia z bibliologii i informacji naukowej*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2005, s. 211-225. ISBN 83-229-2546-8.